

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

ПОДЦЕРКОВНИЙ О. П.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри господарського права і процесу,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ПРО СИСТЕМНІ ВАДИ ПРОЕКТУ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ

Внесений у Парламент проект Господарського процесуального кодексу містить системні вади, що здатні істотно ускладнити становлення ефективного економічного правосуддя в Україні (законопроект № 6232 от 23.03.2017 р.).

1. Проект зареєстрований у Верховній Раді без попереднього публічного обговорення, без прозорих концептуальних розробок і врахування думки науковців з господарського процесу. Зокрема, не пояснено, які конкретно норми чинного ГПК України застаріли, як саме нові інститути дозволять господарському процесу бути ефективнішим.

2. Скасовується компактний і гнучкий процесуальний кодекс, що забезпечував найкращі показники судочинства навіть у напівзруйнованій судовій системі. Обсяг нового кодексу збільшено втричі, що неодмінно викличе проблеми у правозастосуванні. При цьому спостерігається зайва деталізація, текстуальна багатозначність. З'явилися нові різночитання там, де їх не було, і суперечності багатьох процесуальних новел.

Проект кодексу виглядає «дітищем» політики нормативної інфляції, яка, подолавши небагато проблем, створює безліч нових, обтяжує людину бюрократичними процедурами, при яких правомірна поведінка є винятком, а економічний сенс закону втрачається в ідеальних правових конструкціях

Зокрема, далекими від визначеності виявилися положення про юрисдикцію господарських судів (ст. 21 проекту). Громіздкість формулювань, нечіткість деяких понять, наприклад таких, як «похідність» одних відносин від інших, численні винятки із загальних правил

неминуче призведуть до неоднакового правозастосування й продовження конкуренції юрисдикцій.

3. В проекті ГПК повною мірою збережена радянська модель судочинства, коли суд зобов'язаний установлювати об'єктивну істину в справі. Про це свідчить така підстава для оскарження будь-якого рішення господарського суду, як неповне встановлення обставин, що мають значення для справи (ст. 278 проекту). При цьому з компетенції госпсуду виключаються функції щодо збирання доказів і встановлення цих самих обставин. Це не тільки глибоко суперечливо, а й анахронічно. Адже в юридичній літературі доведено, що принцип абсолютної істини є неприйнятним для цивілізованого правосуддя, тим більше для професійного господарського процесу, де кожна зі сторін зобов'язана довести існування обставин, на які вона посилається в обґрунтування своїх вимог.

4. Впровадження показань свідків у господарському процесі, спір-на сама по собі, порушує процесуальні основи цього інституту. Йдеться про те, що модифікація інституту свідка перетворилося у неприпустиме спрощення. Зокрема, пропонований порядок оформлення заяви свідка в нотаріальному порядку без участі обох сторін має чимало недоліків. У цивілізованих країнах, де передбачена можливість подібного афідевіту, процедура отримання показань свідка поза судовим слуханням застосовується тільки у випадках, коли свідка неможливо викликати в судові засідання. Вимагається також присутність обох сторін, права на формулювання запитань, фіксації порушень процедури тощо. У проекті ГПК немає жодної з відповідних гарантій, а процедура розрахована тільки на показання «зацікавлених» осіб. Це створює ризик затягування справ і маніпулювання доказовою базою недобросовісними учасниками процесу.

5. Проект ГПК не вирішує наявні проблеми правозастосування потенційним інструментарієм. Зокрема, попри передбачену в ст. 124 Конституції можливість закріплення у законі обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів, проект ГПК не деталізує цієї норми (наприклад, для спорів з приводу перевезення вантажів, розірвання або зміни договору, застосування санкцій тощо, що є гостро необхідним), а обходиться лише бланкетним відсиланням до можливості встановлення такого обов'язку в іншому законі (ст.20 проекту). При цьому недотримання досудового порядку врегулювання спору, передбаченого в договорі, взагалі не згадується серед підстав повернення позовної заяви (ст. 175). Таким чином, проект ГПК лише декларує, але не встановлює актуальних процедур досудового врегулювання.

6. Недосконалість проекту ГПК можна чітко простежити у вимозі щодо ведення всіх судових справ у електронному вигляді. Тут слід чекати серйозні проблеми правореалізації. Адже численні труднощі з електронним декларуванням продемонстрували неготовність технічної сторони переведення державних справ у електронну форму. Пропонована

форма електронного документообігу не тільки не відпрацьована в експериментальному порядку, а й не може вважатися абсолютно зручною. Очевидними видаються значні витрати судів на друк документів, затримки в слуханнях справ через збої системи, складнощі попередньої оцінки достовірності доказів тощо.

7. Проект запроваджує інститути, які за багато років існування в інших процесах не довели своєї ефективності. Мова йде про наказне провадження, яке є малорезультативним, але процесуально витратним у цивільному процесі.

В цілому проект ГПК більше схожий на підручник права, ніж на документ, який можна застосовувати на практиці.

Проект ГПК не тільки не дозволяє оперативного розглядати справи, а й уможливорює істотні порушення принципів змагальності та неупередженості процесуального порядку.

Проект ГПК ламає простоту, оперативність і зрозумілість спеціалізованого судочинства на догоду неапробованим правовим конструкціям.

Під удар від такого впровадження потрапляє вся економіка, для якої господарські суди є юрисдикційним інфраструктурним елементом і останнім рубежем, що захищає суб'єктів господарювання від рейдерського поділу власності й правового хаосу.

Отже, проект ГПК не може бути підтримано на науковому рівні.

НИКОЛЕНКО Л. М.

Маріупольський державний університет,
професор кафедри права та публічного адміністрування,
доктор юридичних наук, професор

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Україна проголосила курс на інтеграцію до Європейського співтовариства та наближення української правової системи до європейських та світових стандартів, тому введення до законодавства України положень, які певний час існують у міжнародному законодавстві, є одним із важливих кроків до реалізації цієї мети. В умовах реформування судочинства, посилення процесів гармонізації та зближення національного законодавства з європейським правом в сфері судової діяльності необхідно запропонувати дієві інструменти захисту прав та охоронюваних законом інтересів громадян та суб'єктів господарювання. Судова реформа, яка проводиться в Україні повинна бути спрямована